

Artikelen

Welbevinden vanuit het perspectief van kinderen

Een analyse naar het subjectief welbevinden van kinderen in Vlaanderen in vergelijking met dat van kinderen uit andere Europese regio's

Jessy Siongers

*Postdoctoraal onderzoeker, Vrije Universiteit Brussel – Vakgroep Sociologie –
Onderzoeksgroep TOR, Universiteit Gent – Vakgroep Sociologie –
Onderzoeksgroep CuDOS*

Lieve Bradt

Docent Universiteit Gent – Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek

ABSTRACTS

Welbevinden vormt een cruciale factor in de persoonlijke en sociale ontwikkeling van kinderen en krijgt daarom terecht heel wat onderzoeks aandacht. In het verleden focuste het onderzoek naar welbevinden van kinderen zich voornamelijk op objectieve indicatoren zoals kindersterfte of kansarmoede. Vanuit een kinderrechtenperspectief wordt recent de klemtoon meer verschoven naar het meten van de ervaringen van kinderen zelf of wat men noemt het subjectief welbevinden. In deze bijdrage bestuderen we dit subjectief welbevinden van Vlaamse kinderen in Europees vergelijkend perspectief. Dit doen we op basis van gegevens die bij Europese kinderen van 10 en 12 jaar in 2018 werden verzameld in het kader van de derde wave van het ISCWeB-onderzoek (n=36.947). De resultaten tonen dat het subjectief welbevinden van kinderen varieert over Europese landen, waarbij Vlaanderen zich eerder aansluit bij de landen waar kinderen minder welbevinden vertonen. Kinderen die opgroeien in meer kwetsbare situaties en meisjes scoren lager op subjectief welbevinden. Anderzijds, naarmate kinderen meer het gevoel hebben dat kinderrechten worden gerealiseerd in hun land, neemt hun welbevinden toe. Hoewel deze condities een duidelijke impact hebben op het welbevinden van kinderen, kunnen ze de verschillen tussen landen niet verklaren.

Subjectief welbevinden – Comparatief onderzoek – Cognitief subjectief welbevinden – Affectief subjectief welbevinden – Kinderen lagere school

Well-being is a crucial factor in the personal and social development of children and receives therefore, rightly so, a lot of attention in research. In the past, research on children's well-being mainly focused on objective indicators such as infant mortality and child poverty. From a children's rights perspective, the emphasis has recently

shifted more towards measuring the experiences of children themselves or what is called subjective well-being. In this article we study subjective well-being among Flemish children by using a European comparative perspective. We do this on the basis of data collected among European children aged 10 and 12 years during the ISCWEB study ($n = 36.947$). The results show that the subjective well-being of children varies across European countries, with Flanders more closely aligned with countries where children show less well-being. Children who grow up in more vulnerable situations and girls score lower on subjective well-being. The more children feel that children's rights are realized in their country, the more their well-being increases. However, although these conditions have a clear impact on the well-being of children, they cannot explain the differences between countries.

Subjective well-being – Comparative research – Cognitive subjective well-being – Affective subjective well-being – Children in primary school

INLEIDING

Zowel in Vlaanderen als daarbuiten, in beleids- en in academische contexten, is het welbevinden van kinderen een thema dat groeiende aandacht geniet. Die groeiende beleidsaandacht voor het welzijn van kinderen is mede te danken aan het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind waarin de minimumcondities worden opgenomen om kinderen in goede omstandigheden en condities te laten leven en opgroeien. Het Kinderrechtenverdrag heeft tevens geleid tot een andere benadering van onderzoek naar het welbevinden van kinderen. Tot enkele decennia geleden beperkte het onderzoek naar het welbevinden van kinderen zich voornamelijk tot het in kaart brengen van een aantal gezondheidgerelateerde aspecten en sociale indicatoren zoals kindersterfte en kinderarmoede (Rees, Goswami, & Bradshaw, 2010; Wallander & Koot, 2016). De klemtoon die het Kinderrechtenverdrag legt op het recht van kinderen om een eigen mening te hebben over alle zaken die hun leven aanbelangen (*cf.* artikel 12) en op de centraliteit van het perspectief van kinderen zelf hierbij, bracht hierin verandering en maakte dat de aandacht verschoof van meer 'objectieve' indicatoren voor levenskwaliteit zoals gezondheid en leefomstandigheden naar een meer subjectieve invulling (Wallander & Koot, 2016). De objectieve indicatoren waarmee men het welbevinden van kinderen voorheen mat, werden immers voorgedragen door volwassenen en waren geïnspireerd op onderzoek bij volwassenen (Wallander & Koot, 2016; Wallander, Schmitt, & Koot, 2001).

Ook de vele empirische aanwijzingen dat subjectief welbevinden zowel een indicator, predictor, mediator als moderator is inzake een gezond en aangenaam leven van kinderen heeft een boost gegeven aan de beleids- en onderzoeks-aandacht voor subjectief welbevinden bij kinderen. Een hoge mate van subjectief welbevinden wordt zo onder meer gerelateerd aan positieve zelfontplooiing en minder stress. Naast de positieve impact die het heeft op de persoonlijke ontwikkeling, leidt subjectief welbevinden ook tot positieve uitkomsten in het sociale leven. Zo zou het onder meer resulteren in meer prosociaal gedrag, betere schoolresultaten, het zich meer openstellen voor anderen ... (Park, 2004; Sirgy, 2012). De aandacht voor het meten van subjectief welbevinden bij kinderen en hen zelf te laten aangeven hoe ze

zich voelen is ten slotte ook mee ingegeven door het feit dat kinderen een meer kwetsbare groep vormen. De condities die voor volwassenen gelden voor een goed leven, zijn niet altijd voldoende om het welbevinden in een meer kwetsbare leeftijdsfase in kaart te brengen.

Ondanks de toegenomen belangstelling de afgelopen decennia voor onderzoek naar subjectief welbevinden van kinderen, bleven er evenwel heel wat hiaten in het onderzoek. Weinig empirisch materiaal was beschikbaar over de factoren die bijdragen aan het subjectief welbevinden van kinderen. Ook internationaal vergelijkend onderzoek bestond nauwelijks. Het is die leemte die het Children's Worlds, The International Survey on Children's Well-Being (verder ISCWeB genoemd), wenste in te vullen. ISCWeB is een grootschalige internationale survey, ondersteund door de Jacobs Foundation¹, die het subjectief welbevinden bij kinderen tussen 8 en 12 jaar in kaart brengt. De studie beoogt inzicht te krijgen in de manier waarop kinderen hun eigen leefwereld percipiëren.

Vanuit een kinderrechtenperspectief focust ISCWeB op kinderen als sociale actoren. Het wil weg van het onderzoek dat zich louter richt op het verzamelen van data over kinderen via beschikbare overheidsstatistieken of via gezinsleden. Beide brengen met zich mee dat persoonlijke ervaringen weinig of geen plaats krijgen. Het laatste houdt ook in dat de status van kinderen volledig gedefinieerd wordt op basis van hun gezinsstatus. Daarom worden in ISCWeB kinderen rechtstreeks bevraged over hun welbevinden. De klemtoon ligt op de manier waarop kinderen als sociale actoren zélf hun leefsituatie, omgeving en context percipiëren. Daarbij heeft het ISCWeB-project vooraf een grote variatie aan onderwerpen geëxploreerd. Op deze manier werd verzekerd dat de vragenlijst onderwerpen bevat die kinderen zelf ook belangrijk vinden. Een aanzienlijk aandeel van de voorbereidingen van het project bestond dan ook uit testfasen en discussies met kinderen over de inhoud van de vragenlijst. Dit leidde er tevens toe dat de focus in dit onderzoeksproject kwam te liggen op positieve en evaluatieve indicatoren eerder dan indicatoren gebaseerd op problemen en gedrag.

ISCWeB werd zo één van de eerste grootschalige vergelijkende studies die het perspectief van de kinderen zelf, eerder dan het bevragen van volwassenen over kinderen, centraal stelt. Het werd in 2010 een eerste keer uitgevoerd in 14 verschillende landen bij kinderen tussen 8 en 12 jaar. Een tweede bevraging (2013-2014) gebeurde in 20 landen overheen de drie leeftijdscategorieën. In 2018 vond de derde wave plaats en nam ook Vlaanderen voor de eerste keer deel². In deze derde wave namen 35 landen/regio's en meer dan 128.000 kinderen deel aan de studie³.

¹ De Jacobs Foundation werd in 1989 opgericht door ondernemer Klaus J. Jacobs en is wereldwijd actief in het bevorderen van de ontwikkeling van kinderen en jongeren op basis van wetenschappelijk onderbouwd onderzoek. Meer informatie over de ISCWeB-studie is te vinden op <https://iscweb.org/>.

² In Vlaanderen werd het onderzoek gefinancierd door de Vlaamse Overheid (Departement Cultuur, Jeugd en Media) en uitgevoerd door het Jeugdonderzoekplatform (JOP) en het Equality ResearchCollective van de HoGent.

³ Albanië, Algerije, Bangladesh, België (Vlaanderen), Brazilië, Chili, Duitsland, Engeland, Estland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hong Kong, Hongarije, India, Indonesië, Israël, Italië, Kroatië, Maleisië, Malta, Namibië, Nepal, Noorwegen, Polen, Roemenië, Rusland, Spanje, Sri Lanka, Zwitserland, Zuid-Afrika, Zuid-Korea, Taiwan, Vietnam en Wales Daarnaast werden ook gegevens verzameld in Argentinië, Ierland en de Verenigde Staten, maar omdat het hier niet-representatieve steekproeven betrof, werden deze niet opgenomen in de internationale dataset.

In dit artikel focussen we op de resultaten voor Vlaanderen, en benaderen we deze vanuit een Europees comparatief perspectief⁴. Dit comparatief perspectief laat toe de resultaten van Vlaanderen beter te kaderen: hoe verhoudt het subjectief welbevinden van Vlaamse kinderen zich tot dat van kinderen in andere Europese landen, rekening houdend ook met de specifieke levensomstandigheden van kinderen in de verschillende Europese landen? Dit doen we door in eerste instantie het subjectief welbevinden van Vlaamse kinderen te vergelijken met dat van kinderen in andere Europese landen. Ten tweede gaan we na welke factoren het welbevinden van kinderen bepalen en onderzoeken we of we de eventuele verschillen tussen Vlaamse kinderen en kinderen in andere Europese landen kunnen verklaren op basis van de sociale condities waarin ze opgroeien en hun perceptie over kinderrechten in hun land. Alvorens we overgaan naar deze analyses gaan we in de volgende paragrafen eerst nog wat dieper in op het concept subjectief welbevinden en zijn correlaten.

1. SUBJECTIEF WELBEVINDEN

Subjectief welbevinden verwijst naar hoe mensen hun leven evalueren, zowel in het algemeen als voor specifieke levensdomeinen (familie, vrienden, vrije tijd, enz.) (Ben-Arieh, Casas, Frønes, & Korbin, 2014). Daarbinnen vinden we zowel onderzoek terug dat focust op negatieve (bv. stress, gezondheidsproblemen, ...) als op positieve indicatoren (bv. levenstevredenheid, geluk, ...). Waar vroeger eerder op negatieve indicatoren werd gefocust, wordt recentelijk en ook in de ISCWeB-studie de klemtoon meer verlegd naar positieve indicatoren.

In de ontwikkeling van deze meer positieve indicatoren voor het meten van subjectief welbevinden wordt tegenwoordig vanuit twee tradities vertrokken, de hedonistische en de eudaimonische traditie (Deci & Ryan, 2008). De eerste verdedigt de stelling dat welbevinden primair bestaat in het verwezenlijken van plezier of geluk, de tweede stelt dat welbevinden niet noodzakelijk gerealiseerd wordt door gelukservaringen, maar vooral via het ervaren van betekenis en het gevoel dat je er toe doet, en dat je dingen doet en beleeft in overeenstemming met jouw waarden. Welbevinden verwijst hier naar de actualisatie van het persoonlijke of menselijke potentieel, een visie die kan worden teruggebracht tot Aristoteles. Hoewel sommige auteurs hebben betoogd dat deze constructen in onderzoek moeten worden gescheiden omdat hedonistisch welzijn gerelateerd is aan plezier, terwijl eudaimonisch welzijn gerelateerd is aan interesses, en ze verschillende functies hebben, duidt onderzoek aan dat er een aanzienlijke overlap is tussen de ervaring van hedonia en eudaimonia (Waterman, 1993; Waterman, Schwartz, & Conti, 2008).

Subjectief welbevinden wordt doorgaans ook beschouwd als een multidimensionaal concept. Vanuit de hedonistische invalshoek wordt het onderscheid gemaakt tussen een cognitieve dimensie die verwijst naar de globale ervaring van het leven in termen van tevredenheid en een affectieve dimensie die kijkt naar de prevalentie van positieve gevoelens boven negatieve. De eudaimonische benadering waarin zelfrealisatie en -ontplooiing centraal staat wordt gevat door een psychologische dimensie

⁴ In dit artikel bouwen we verder op de twee Vlaamse rapporten die door het Jeugdonderzoekplatform (JOP) werden geschreven (SIONGERS *et al.*, 2020; VAN DER EECKEN, SIONGERS, & VAN WOLVELAER, 2019). Beide rapporten zijn terug te vinden via deze link: <https://www.jeugdonderzoekplatform.be/nl/publicaties/type/onderzoeksrapport>.

met positieve gevoelens over de toekomst, en de mate waarin mensen denken dat aan hun psychologische basisbehoeften wordt voldaan (Diener & Suh, 2003).

Internationale vergelijkende gegevens met betrekking tot het welbevinden van kinderen waren tot voor kort alleen beschikbaar voor de hedonistische elementen, en daarbinnen alleen het cognitieve deel (Rees *et al.*, 2010). In ISCWeB worden de drie dimensies gemeten; zowel cognitief, affectief als psychologisch welbevinden wordt bevraagd (zie paragraaf 4 voor een uitgebreidere beschrijving van deze indicatoren).

2. CORRELATEN VAN SUBJECTIEF WELBEVINDEN

In lijn met Bronfenbrenners ecologische benadering kunnen in het onderzoek naar correlaten van subjectief welbevinden een drietal niveaus van beïnvloedende factoren worden onderscheiden: individuele factoren, microsysteemfactoren en macrosysteemfactoren (Newland *et al.*, 2019).

Factoren op het individueel niveau zijn bv. geslacht en leeftijd. Onderzoek naar leeftijdsverschillen inzake subjectief welbevinden is enigszins contradictorisch. Sommige studies stellen dat het welbevinden daalt over de leeftijd (zie bv. Casas & González-Carrasco, 2019; Dinisman & Ben-Arieh, 2016), andere studies vinden geen leeftijdsverschillen (Newland, Lawler, Giger, Roh, & Carr, 2015). Wanneer leeftijdsverschillen gevonden worden gaat het wel doorgaans om kleine verschillen en verschillen die zich eerder situeren bij de overgang van kindertijd naar adolescentie. Over genderverschillen bestaat er meer eenduidigheid. Meerdere studies rapporteren een lager subjectief welbevinden en meer mentale gezondheidsproblemen bij meisjes dan bij jongens in de kindertijd en de adolescentie (González-Carrasco, Casas, Malo, Viñas, & Dinisman, 2017; González-Carrasco, Casas, Viñas *et al.*, 2017; Inchley & Currie, 2016; McLeod & Owens, 2004; Salk, Hyde, & Abramson, 2017; Savoye, Moreau, Brault, Levêque, & Godin, 2015; Serie, 2019; Van Droogenbroeck, Spruyt, & Keppens, 2018). Ook op basis van de vorige wave van het ISCWeB-onderzoek werden genderverschillen gevonden inzake subjectief welbevinden (Kaye-Tzadok, Kim, & Main, 2017).

Microsysteemfactoren verwijzen naar de directe invloeden van contextuele factoren of de condities waarin kinderen opgroeien en deelnemen aan het dagelijks leven (bv. gezin, school, ... en factoren die daaraan gerelateerd zijn). Empirisch onderzoek toonde zo onder meer aan dat kinderen die opgroeien in gescheiden gezinnen minder welbevinden vertonen (Dinisman, Montserrat, & Casas, 2012). Daarnaast wordt ook de kwaliteit van relaties met familieleden en vrienden een belangrijke beïnvloeder van welbevinden genoemd (Goswami, 2012; Konu, Lintonen, & Rimpelä, 2002; Landgraf & Abetz, 1998). Verder gebeurde heel wat onderzoek naar de impact van socio-economische condities. De impact hiervan blijkt evenwel te variëren naargelang de statusindicator en de indicator van welbevinden (McLeod & Owens, 2004). Voor de relatie tussen armoede en economische achterstelling en het subjectief welbevinden van kinderen en jongeren bestaat er heel wat empirische evidentie. Het inkomen, de opleiding en het beroep van ouders worden eveneens in onderzoek geassocieerd met mentale problemen bij jonge kinderen. Effecten van andere indicatoren van SES zijn evenwel vaak niet significant in onderzoek bij jonge

kinderen. Op basis van de vorige wave van ISCWeB werd wel reeds gevonden dat kinderen die opgroeien in materiële deprivatie lager scoren op psychologisch welbevinden (Crous, 2017). Het onderzoek bij kinderen op lagere schoolleeftijd blijft evenwel schaars hierover. Ook de invloed van het al dan niet hebben van een migratieachtergrond kan aan dit rijtje worden toegevoegd. Problemen die gepaard gaan met acculturatie, de confrontatie met discriminatie en hun vaak achtergestelde sociale positie kunnen mogelijk tot een lager welbevinden leiden bij kinderen met een migratieachtergrond. Hoewel onderzoek naar het welzijn van kinderen en jongeren met een migratieachtergrond geen consistente conclusies oplevert (McLeod & Owens, 2004), vond recent Nederlands onderzoek wel dat kinderen en jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond minder gunstig scoren op een aantal indicatoren van welbevinden en psychische problemen dan jongeren van wie beide ouders in Nederland zijn geboren (Stevens *et al.*, 2018).

Niet alleen individuele kenmerken of aspecten die de eigen sociale achtergrond in rekening brengen kunnen gerelateerd worden aan welbevinden. Ook kenmerken op het niveau van het land, zgn. macrosysteemindicatoren, zijn relevant in studies naar welbevinden. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de mate van sociale ongelijkheid in een land of de economische welvaart van een land. Ook in onderzoek naar het welzijn van kinderen werden dergelijke macro-indicatoren onderzocht. Newland en collega's (2019) namen zo het BNP⁵ en de GINI-score⁶ mee in landenvergelijkend onderzoek. Zij stelden evenwel vast dat deze macrosysteemindicatoren weinig van betekenis zijn in de voorspelling van het welbevinden van kinderen (Newland *et al.*, 2019). Dergelijk landenvergelijkend onderzoek staat evenwel nog in zijn kinderschoenen en men kan zich afvragen of deze indicatoren het meest relevant zijn in onderzoek naar het welbevinden van kinderen. Relevanter zijn mogelijk indicatoren die veel dichterbij de leefwereld van kinderen en in de onderzoeksliteratuur naar welbevinden sterker worden aangehaald. In ISCWeB worden kinderen zo bv. gevraagd naar de mate waarin volgens hen kinderrechten gerealiseerd worden in hun land.

In het tweede luik van de analyses in deze bijdrage zullen we bovenvermelde factoren, voor zover beschikbaar in de ISCWeB-data, opnemen.

3. METHODE

Zoals reeds aangegeven, werd ISCWeB een eerste keer uitgevoerd in 2010 in 14 verschillende landen. Ruim 34.500 kinderen tussen 8 en 12 jaar namen toen deel. Een tweede bevraging (2013-2014) gebeurde in 20 landen, met 56.000 participerende kinderen overheen de drie leeftijdscategorieën. In 2018 vond de derde wave plaats met 35 deelnemende landen/regio's waaraan maar liefst 128.788 kinderen deelnamen. In de meeste landen werd een steekproef van circa 3.000 kinderen gerealiseerd⁷.

⁵ Het bruto nationaal product (BNP) betreft het totale inkomen van de inwoners van een land, ongeacht of ze in dat land of het buitenland werken.

⁶ De GINI-score of GINI-coëfficiënt is een statistische maat die de inkomensongelijkheid in een land weergeeft.

⁷ In principe diende elk deelnemend land of elke deelnemende regio binnen elk van de drie leeftijdsgroepen 1.000 enquêtes te realiseren.

In elk land werd, hetzij in het gehele land hetzij in een specifieke regio, een representatieve steekproef getrokken van kinderen in het regulier onderwijs. De steekproef-trekking gebeurde stapsgewijs, maar de specifieke stappen varieerden over de deelnemende landen. In een aantal landen werden eerst regio's of gemeentes geselecteerd. Vervolgens werd een randomselectie van scholen getrokken en binnen deze scholen werden vervolgens klassen geselecteerd. Elk deelnemend land ondervroeg in leerjaren die zich situeerden omtrent de leeftijdsgroepen van 8, 10 en 12 jaar een steekproef van telkens ca. 1.000 kinderen per leerjaar (in Vlaanderen werd geopteerd voor het tweede, vierde en zesde leerjaar van de lagere school). Vanuit het internationale projectteam werden procedures opgesteld om de wetenschappelijke kwaliteit en de onderlinge vergelijkbaarheid van de data te verzekeren en bewaken.

In Vlaanderen werd geopteerd voor een tweestaps gestratificeerde toevalssteekproef van 50 basisscholen. De steekproef werd gestratificeerd op basis van twee indicatoren: onderwijsnet⁸ en de Onderwijs Kansarmoede Indicator (OKI)⁹ met betrekking tot het aandeel kinderen op school met een lager opgeleide moeder. Met betrekking tot de eerste indicator werd een opdeling gemaakt tussen scholen van het gesubsidieerd vrij onderwijs (voornamelijk katholieke scholen), gesubsidieerd officieel onderwijs (voornamelijk stedelijk onderwijs) en het gemeenschapsonderwijs. De tweede indicator deelde de Nederlandstalige lagere scholen op in drie groepen van gelijkaardige omvang (elke groep telt een derde van de scholen): scholen met een laag percentage leerlingen met een lager opgeleide moeder, scholen met een middelmatig percentage van laag opgeleide moeders en scholen met een hoog percentage lager opgeleide moeders. Er werden reservesteekproeflijsten opgemaakt om weigerende scholen te vervangen met een school die concordeert op de twee stratificatiekenmerken om zo een representatief staal van Vlaamse kinderen te kunnen bevragen. In de 50 geselecteerde scholen werden vervolgens klassen geselecteerd. Om oververtegenwoordiging te vermijden werden in scholen met meer dan 50 leerlingen per leerjaar óf meer dan drie klassen per leerjaar, twee klassen geselecteerd op toevallige wijze. In de geselecteerde klassen werden vervolgens alle kinderen in de klas bevestigd; daarbij werd zowel met gedrukte vragenlijsten als met tablets gewerkt.

Een onderzoeksplan met aandacht voor onder meer *informed consent*, privacy, vertrouwelijkheid en anonimiteit van de data, enz. werd voorgelegd aan en goedgekeurd door de Sociaal-Maatschappelijke Ethische Commissie (SMEC) van de KU Leuven. In dit door de ethische commissie goedgekeurde onderzoeksplan werd uitgegaan van een passieve *informed consent* bij de ouders en een actieve toestemming van de kinderen (nadat zij door de onderzoekers in hun klas werden geïnformeerd over de opzet en de doelstellingen van het onderzoek).

Op basis van deze steekproef werden in totaal 3.322 kinderen in Vlaanderen bevestigd: 1.134 leerlingen uit het tweede leerjaar, 1.112 leerlingen uit het vierde

⁸ Er zijn in Vlaanderen drie onderwijsnetten die de erkende scholen groeperen: gemeenschapsonderwijs of GO!-onderwijs (georganiseerd door de Vlaamse Gemeenschap), gesubsidieerd officieel onderwijs (georganiseerd door gemeentelijke en provinciale besturen) en het gesubsidieerd vrij onderwijs (georganiseerd door een privépersoon of privéorganisatie; de meerderheid van deze scholen zijn katholieke scholen).

⁹ De Vlaamse overheid meet het aantal kansarmen in het onderwijs via de zogenaamde Onderwijs Kansarmoede Indicator (OKI). Die heeft vier kenmerken: het opleidingsniveau van de moeder, de gezinstaal, de mate waarin er zich schoolse vertraging voordoet in de buurt waar het kind woont en het krijgen van een schooltoelage.

leerjaar en 1.076 kinderen uit het zesde leerjaar. Achtjarigen werden in slechts een beperkt aantal landen bevroegd. Hoewel voor Vlaanderen wel gegevens beschikbaar zijn voor achtjarige kinderen (meer informatie over deze leeftijdsgroep kan worden gevonden in het Vlaamse eindrapport: Van der Eecken *et al.*, 2019), richten we ons daarom in deze bijdrage tot de 10- en 12-jarigen of dus de leerlingen uit het vierde en zesde leerjaar (N=2188)¹⁰.

In de analyses die we hier presenteren, vergelijken we het subjectief welbevinden van Vlaamse kinderen eerst met dat van kinderen uit de andere deelnemende Europese regio's en landen. In Europa namen 50.375 kinderen deel aan de bevraging. Vervolgens zoomen we dieper in op het welbevinden van kinderen en bestuderen we aan de hand van *multilevel*-analyses welke factoren het subjectief welbevinden verklaren en of deze ook de eventuele verschillen tussen Vlaanderen en andere regio's kunnen verklaren.

4. INDICATOREN

Subjectief welbevinden

In het onderzoek werden verschillende deelaspecten van levenstevredenheid en welbevinden bevroegd. In deze bijdrage zullen we ingaan op de indicatoren die het algemene welbevinden in kaart brengen en welke zowel bij 10- als 12-jarige kinderen werden bevroegd. Het betreft volgende indicatoren: het cognitief subjectief welbevinden (gebaseerd op de *Student Life Satisfaction Scale* van Heubner (Huebner, 1991)), het affectief subjectief welbevinden (gebaseerd op Barrett & Russell, 1998) en de tevredenheid omtrent specifieke levensdomeinen. We lichten deze schalen verder toe. Het psychologisch welbevinden werd wel bevroegd in ISCWeB, maar enkel bij 12-jarigen. We nemen deze indicator daarom niet mee op in onze analyses.

Het cognitief subjectief welzijn van de kinderen (gebaseerd op de *Student Life Satisfaction Scale* van Heubner, 1991) werd bij de 10- en 12-jarigen bevroegd aan de hand van zes stellingen (bv. "Ik geniet van mijn leven" en "Mijn leven gaat goed", zie bijlagen voor de volledige set van items) waarbij kinderen op een 11-puntenschaal konden aangeven in welke mate ze akkoord gingen met deze stellingen (0 = helemaal niet akkoord, 10 = volledig akkoord). Op basis van deze zes items werd een schaal geconstrueerd, waarbij een score dicht bij 0 wijst op een lage mate van cognitief welzijn, een score dicht bij 10 op een hoge mate van cognitief welzijn.

Het affectief subjectief welzijn werd, gebaseerd op de schaal van Barrett en Russel (1998), gemeten door te vragen hoe vaak men tijdens de voorbije twee weken diverse gevoelens ervaarde (11-puntenschaal, gaande van 0: helemaal niet tot 10: heel vaak). Naast gevoelens van blijdschap en verdriet werd ook gepolst naar de mate waarin men zich de voorbije twee weken rustig, gespannen of zenuwachtig, vol van energie of verveeld voelde. Op basis van deze zes emoties werd een schaal (range

¹⁰ Meer methodologische informatie over de Vlaamse steekproef kan worden gevonden in het Vlaamse rapport en in de *country reports* op de website van ISCWeB (<https://iscweb.org/the-data/publications/country-reports/country-reports-of-the-third-wave-2016-2019/>). Op deze webpagina zijn tevens de methodologische rapporten van de andere deelnemende landen te vinden. Lezers die extra informatie wensen over de selectie van respondenten in dit artikel kunnen zich richten tot de auteurs.

0-10) berekend, waarbij de negatieve emoties (verdriet, spanning/zenuwachtig, verveling) werden omgescoord, zodat een hogere score dicht bij 10 minder negatieve en meer positieve gevoelens weergeeft.

Naast deze meer generieke schalen om het welbevinden van kinderen in kaart te brengen, werd ook gepolst naar de tevredenheid omtrent specifieke levensdomeinen. Deze items zijn deels gebaseerd op de persoonlijke welzijnsindex (PWI) van Cummins en Lau (2005) welke polste naar de tevredenheid van kinderen met betrekking tot zeven levensdomeinen (levensstandaard, persoonlijke gezondheid, verwezenlijkingen in het leven, persoonlijke relaties, persoonlijke veiligheid, verbondenheid met de gemeenschap en toekomstige veiligheid) maar werden in het ISCWeB-onderzoek in een aangepaste vorm voorgelegd en werden tevens uitgebreid met items die polsen naar andere domeinen, bv. de tevredenheid omtrent tijdsgebruik en omtrent het leven op school.

Correlaten van subjectief welbevinden

Het aantal sociaal-demografische indicatoren dat in alle landen werd opgenomen is beperkt, toch zijn er een drietal die in alle landen werden meegenomen, met name geslacht (dummy: jongen – meisje), migratieachtergrond en financiële situatie.

Migratieachtergrond wordt in kaart gebracht op basis van het geboorteland van de ouders. Van de Vlaamse steekproef heeft 30,7% van de kinderen een migratieachtergrond, wat betekent dat minstens één van de ouders niet in België is geboren. De steekproef van kinderen die bevraagd werden in Vlaanderen is daarmee meer divers samengesteld dan in andere Europese landen. Alleen in Engeland, Frankrijk en Wales worden nog meer kinderen met buitenlands herkomst geregistreerd (resp. 33,0%, 34,5% en 41,7%). In landen als Polen, Albanië en Hongarije heeft minder dan 10% van de kinderen een migratieachtergrond.

De *financiële situatie* wordt in kaart gebracht op basis van het al dan niet beschikken over zes items: (1) kleren die niet kapot of versleten zijn, (2) genoeg geld voor schooluitstappen en -activiteiten, (3) internet thuis, (4) dingen die men nodig heeft voor sport en hobby's, (5) twee paar schoenen die niet kapot zijn en (6) dingen die men nodig heeft voor school. Kinderen die bij minstens vijf van deze items aangeven dat ze deze hebben, worden beschouwd als komende uit een gezin zonder financiële moeilijkheden. Kinderen die niet over minstens vijf van deze items beschikken, worden beschouwd als komende uit een gezin dat het financieel moeilijker heeft.

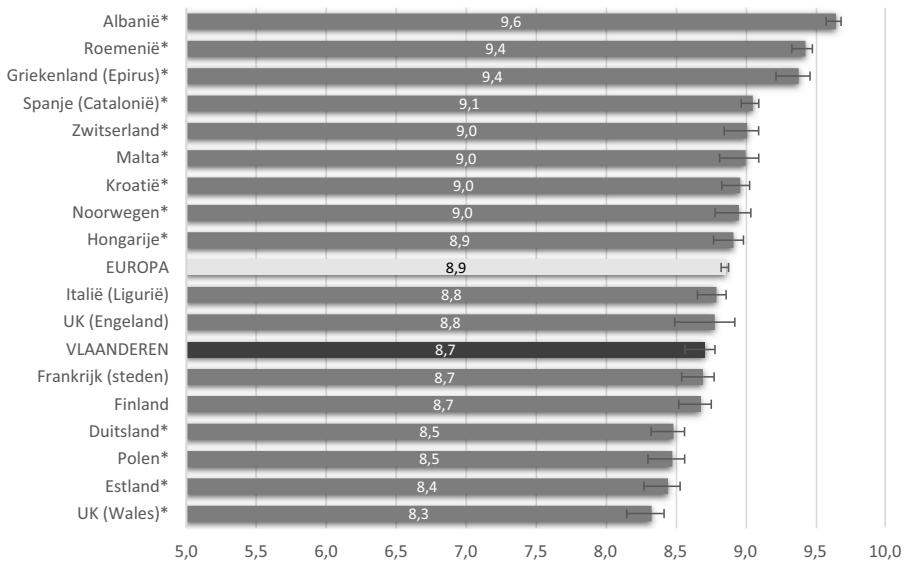
De mate waarin *kinderrechten* gerealiseerd zijn in het land waar men woont, wordt gemeten aan de hand van een viertal stellingen: “volwassenen in [naam land] geven om kinderen”, “[naam land] is een veilige plaats voor kinderen om te leven”, “ik denk dat volwassenen in [naam land] de kinderrechten respecteren” en “in mijn land mogen kinderen mee keuzes maken over dingen die belangrijk zijn voor hen”. Kinderen konden op basis van een vijfpunts-likertschaal, gaande van helemaal niet akkoord tot helemaal akkoord, antwoorden in welke mate ze akkoord gingen met deze stellingen¹¹.

¹¹ De variabelen werden gestandaardiseerd ingevoerd.

5. RESULTATEN

In figuur 1 worden de gemiddelde scores op de schaal voor cognitief subjectief welbevinden voor alle Europese landen weergegeven. De resultaten geven aan dat 10- en 12-jarige kinderen gemiddeld genomen zich vrij goed in hun vel voelen. In elk van de landen wordt een gemiddelde score van hoger dan acht genoteerd, al doet er zich wel wat variatie voor over de landen. En deze variatie verschilt van wat men intuïtief zou denken. Het cognitief welzijn is het hoogst in Albanië, Roemenië en Griekenland. Dit zijn landen waar de levenscondities relatief laag zijn in vergelijking met andere Europese landen (zie bv. de *Human Development Index*¹² waar Albanië en Roemenië de laagste scores behalen onder de hier opgenomen Europese landen). Daarnaast stellen we vast dat Vlaamse kinderen zich minder goed in hun vel voelen dan kinderen in heel wat andere Europese landen (de gemiddelde scores van landen met een asterisk verschillen significant van deze van Vlaanderen). Wel ligt het cognitief welzijn in een aantal Europese regio's nog lager dan in Vlaanderen, met name in Duitsland, Polen, Estland en Wales.

Figuur 1. Cognitief subjectief welbevinden: gemiddelde scores en standaarddeviatie op landenniveau (10- en 12-jarigen, n=36.671)

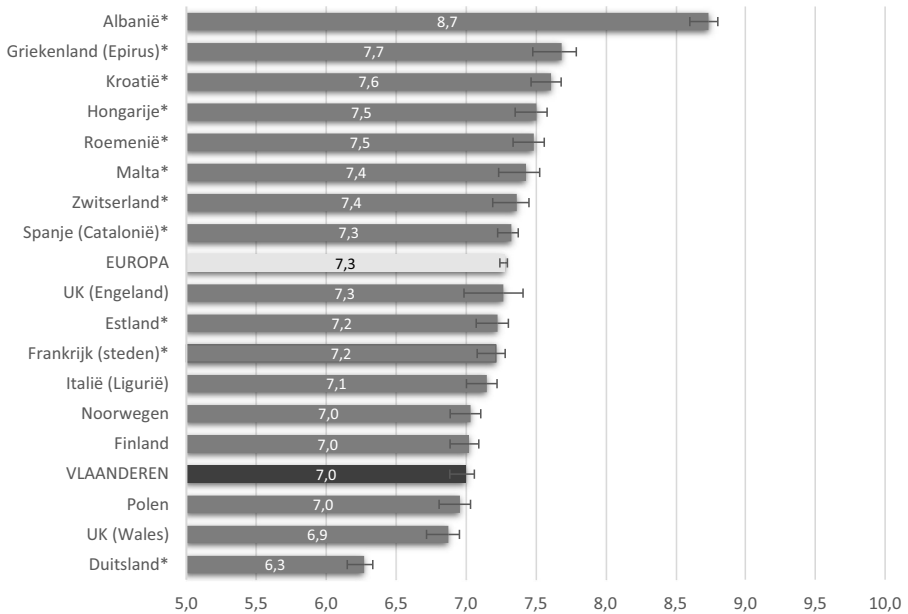
* Gemiddelde score op schaal (0-10) verschilt significant ($p < 0,05$) van gemiddelde score in Vlaanderen

Wat het affectieve welzijn betreft, zien we opnieuw dat 10- en 12-jarigen zich overwegend positief voelen. In elk van de Europese landen wordt een gemiddelde score van boven de vijf behaald. Toch zijn er opmerkelijke verschillen tussen de landen, met opnieuw Albanië als uitschieter waar een gemiddelde score van 8,7 op 10 wordt

¹² De *Human Development Index* is een samengestelde index op basis van indicatoren die drie basisdimensies van menselijke ontwikkeling in kaart brengen: een lang en gezond leven, kennis en een behoorlijke levensstandaard. Meer info zie: <http://hdr.undp.org/en/indicators/137506#>.

behaald en opnieuw Duitsland en Wales als de laagst scorende regio's. Ook Vlaanderen doet het in dit opzicht niet zo goed met een gemiddelde score van 7 op 10. Alleen Duitsland scoort significant lager met een gemiddelde score van 6,3 op 10. Opvallend is dat vooral in West-Europese landen kinderen gemiddeld lager scoren op deze maat voor affectief welzijn. Ook in landen als Noorwegen en Finland behalen kinderen gemiddeld 'slechts' een cijfer van 7 op 10 op de schaal voor affectief welzijn.

Figuur 2. Gemiddelde score op affectief welzijn (10- en 12-jarigen, n=35.624) (schaal 0-10)

* Gemiddelde score op schaal (0-10) verschilt significant ($p < 0,05$) van gemiddelde score in Vlaanderen

Kijken we in tabel 1 ten slotte naar het percentage kinderen dat zeer tevreden (score 9 of 10) is omtrent een aantal voorgelegde levensfacetten zoals het leven op school, de vrijetijdsbesteding of de gezondheid. De rangorde inzake tevredenheid is vrij gelijklopend met deze in andere Europese regio's. In de meeste Europese regio's zijn kinderen het minst tevreden over het leven als leerling op school en de andere kinderen in de klas. En net als in Vlaanderen zijn kinderen in de meeste Europese regio's het meest tevreden over de meer materiële zaken: de dingen die men heeft en het huis waarin men woont.

Wanneer we echter kijken waar Vlaanderen zich positioneert in vergelijking met andere Europese regio's, scoort Vlaanderen omtrent tevredenheid op verschillende levensdomeinen eerder laag tot gematigd. Dus ook wanneer gekeken wordt naar de tevredenheid omtrent specifieke levensdomeinen blijken Vlaamse kinderen in vergelijking met kinderen uit andere Europese landen zich vaak minder positief te uiten. Vooral de verschillen met Zuid- en Oost-Europese landen zoals Albanië, Griekenland en Roemenië blijken opnieuw zeer groot en dit voor alle aspecten.

Tabel 1. Percentage kinderen dat heel tevreden is met voorgelegde aspecten (score 9 of 10) (10- en 12-jarigen)

Jouw leven als leerling op school	50,2%	92,8%	45,3%	52,5%	51,6%	58,8%	74,7%	33,5%	53,7%	59,1%	62,5%	58,3%	45,6%	70,8%	54,6%	62,0%	48,1%	66,3%	56,6%
Andere kinderen in jouw klas	51,3%	85,7%	47,8%	50,7%	53,0%	51,9%	68,4%	47,0%	52,1%	60,3%	61,1%	61,4%	54,8%	56,2%	63,5%	51,1%	41,2%	63,9%	56,5%
Hoe er naar je geluisterd wordt door volwassenen in het algemeen	60,4%	84,2%	62,6%	67,3%	72,8%	58,5%	77,7%	76,5%	59,6%	73,7%	76,3%	74,8%	64,0%	76,1%	69,0%	74,5%	64,2%	73,2%	69,5%
Hoe je er uitziet	61,2%	89,7%	56,4%	64,8%	58,4%	65,7%	88,4%	60,0%	60,8%	67,4%	75,4%	65,5%	67,8%	78,8%	72,4%	63,4%	52,6%	72,8%	67,3%
Dingen die je leert op school	61,4%	96,0%	45,1%	62,2%	64,3%	75,9%	90,0%	48,2%	68,8%	69,7%	73,6%	65,3%	58,4%	81,1%	71,5%	72,3%	54,4%	72,9%	67,5%
De buurt waarin je woont	64,7%	72,5%	47,8%	72,3%	72,1%	80,6%	79,6%	69,3%	65,6%	67,5%	72,2%	69,8%	67,4%	75,0%	69,0%	70,9%	62,2%	83,3%	69,2%
Wat later kan gebeuren in jouw leven	65,3%	85,9%	64,5%	64,2%	63,9%	71,8%	82,7%	73,6%	58,5%	70,0%	67,3%	74,3%	72,2%	78,2%	71,1%	65,4%	60,0%	75,2%	69,9%
Je vrienden en vriendinnen	65,7%	89,9%	71,1%	68,6%	77,9%	77,1%	75,6%	72,0%	69,6%	75,2%	74,5%	75,4%	58,3%	75,4%	74,5%	69,3%	67,5%	78,1%	73,1%
Hoeveelheid vrije tijd	68,3%	89,0%		55,0%		75,0%	79,2%	63,0%	54,1%		69,1%	61,4%	63,8%	71,9%	53,9%	67,4%	66,7%		65,7%
De vrijheid die je hebt	69,1%	90,8%	76,1%	71,3%	75,4%	67,2%	88,6%	70,5%	69,0%	85,2%	69,0%	80,2%	73,8%	84,8%	68,3%	73,4%	71,1%	80,8%	75,1%
Hoe je je tijd doorbrengt	70,8%	92,1%	60,8%	65,6%	72,9%	68,8%	85,2%	63,3%	64,6%	72,5%	71,5%	56,2%	69,5%	81,8%	64,5%	70,7%	65,6%	75,5%	70,1%
De mensen waarmee je samenwoont	73,8%	96,6%	73,0%	77,0%	79,6%	72,5%	89,3%	84,9%	83,7%	86,7%	84,5%	82,8%	79,4%	89,5%	83,9%	80,7%	75,4%	83,5%	81,9%
Hoe veilig je je voelt	73,9%	94,0%	73,9%	78,4%	80,6%	70,0%	91,2%	84,5%	69,8%	86,7%	82,1%	83,5%	77,4%	88,3%	77,5%	79,1%	74,2%	81,7%	79,8%
Jouw leven in het algemeen	76,0%	96,4%	75,7%	77,2%	77,8%	79,9%	94,3%	80,9%	80,1%	85,2%	82,7%	81,4%	78,6%	90,6%	84,7%	80,3%	72,4%		81,9%
Jouw gezondheid	77,2%	94,3%	74,9%	78,7%	80,4%	82,9%	94,4%	82,0%	84,3%	88,5%	79,3%	79,1%	91,8%	85,3%	78,3%	70,6%		86,1%	82,6%
Het huis waarin je meestal woont	81,2%	94,3%	75,9%	81,1%	83,2%	77,2%	89,1%	85,7%	77,7%	86,5%	82,8%	80,4%	80,8%	88,1%	80,1%	82,4%	75,9%	84,7%	82,2%
De dingen die je hebt	86,2%	92,3%	78,8%	81,9%	81,7%	80,3%	89,7%	87,3%	81,8%	88,6%	87,0%	83,5%	82,2%	89,0%	89,9%	85,2%	81,8%	87,3%	85,3%
Leeswijzer: laagste score → hoogste score																			

We stellen dus duidelijke verschillen in welbevinden vast tussen Europese landen, waarbij Vlaanderen het net als andere West-Europese landen vaak niet zo goed doet. Om een beter zicht op deze verschillen te verkrijgen, is het belangrijk om niet alleen naar de brutoverschillen te kijken, maar tevens te kijken of deze verschillen standhouden wanneer rekening gehouden wordt met het profiel van de kinderen in de steekproeven in de verschillende landen. Daarnaast is het belangrijk zicht te krijgen op de factoren die een invloed hebben op het welbevinden van kinderen. In dit laatste stuk gaan we daarom na in welke mate deze verschillen kunnen worden verklaard door de sociale condities waarin kinderen opgroeien of hun sociale achtergrond en de mate waarin kinderrechten gerealiseerd zijn in Europese landen. We kijken daarbij naar twee generieke variabelen: cognitief welzijn en affectief welzijn.

De analyses gebeuren op basis van *multilevel*-regressiemodellen welke stapsgewijs worden opgebouwd. Deze *multilevel*-analyses konden voor 11 van de Europese *landen/regio's* uitgevoerd worden: Albanië, België, Finland, Frankrijk, Hongarije, Italië, Malta, Noorwegen, Spanje, Engeland en Wales. In de analyses gaan we na in welke mate deze landen zich onderscheiden van België voor en na we rekening houden met de bovengenoemde correlaten van subjectief welbevinden (sociaal-demografische kenmerken en realisatie van kinderrechten).

Kijken we eerst naar de modellen voor cognitief welbevinden (zie tabel 2). De intracusterrelatie (ICC) voor het nulmodel bedraagt 3,3%. Dit betekent dat 3,3% van de variantie is toe te schrijven aan variantie op landenniveau en dat er verschillen bestaan tussen landen inzake cognitief welbevinden gemeten bij kinderen (de Wald Z geeft ook aan dat deze verschillen significant zijn), maar deze verschillen zijn betrekkelijk klein.

Model 1 geeft net als figuur 1 weer welke landen significant verschillen van Vlaanderen inzake het cognitief welbevinden. In Wales ligt het cognitief welbevinden significant lager dan in Vlaanderen; in Albanië, Hongarije, Malta, Noorwegen en Spanje ligt het significant hoger.

Model 2 toont dat kinderen met een migratieachtergrond, alsook kinderen uit gezinnen die het financieel moeilijker hebben lager scoren op de maat voor cognitief welbevinden dan respectievelijk kinderen zonder migratieachtergrond en kinderen uit meer welstellende gezinnen. In lijn met ander onderzoek vinden we tevens dat meisjes hun leven minder positief beoordelen dan jongens. Naarmate kinderen het gevoel hebben dat kinderrechten meer gerealiseerd worden in hun land, voelen ze zich evenwel beter in hun vel. Dat geldt voor de verschillende elementen die werden voorgelegd: het gevoel dat volwassenen om hen geven, het gevoel van veiligheid, de perceptie dat volwassenen kinderrechten respecteren en de perceptie dat kinderen mee beslissingen mogen nemen in de dingen die voor hen belangrijk zijn. Opvallend is dat deze indicatoren de variantie tussen landen niet verklaren; integendeel, de variantie neemt zelfs licht toe. Anders gesteld, rekening houdend met het specifieke profiel van kinderen in de verschillende regionale steekproeven en de verwezenlijking van kinderrechten (vanuit het perspectief van kinderen) in de verschillende regio's/landen zijn de verschillen tussen de landen inzake welbevinden groter dan op het eerste gezicht lijkt.

Dit komt ook tot uiting in het vierde model waarin de landenindicator terug wordt ingevoerd. In een tweetal landen verschilt het welbevinden van kinderen niet meer significant van dat van kinderen in Vlaanderen, met name in Malta en Noorwegen. Wanneer we rekening houden met de sociale condities waarin kinderen oproeien en de mate waarin ze ervaren dat kinderrechten gerealiseerd worden in hun land, blijken kinderen in Vlaanderen zich dus even goed in hun vel te voelen als kinderen in Malta en Noorwegen. Opvallend is tevens dat na controle voor deze indicatoren, kinderen in Vlaanderen hoger scoren op cognitief welbevinden dan kinderen in Finland. Anderzijds zien we dat rekening houdend met deze aspecten, het verschil met Hongarije en Italië groeit.

Tabel 2. *Cognitief welbevinden: multilevel-analyses (n=18.005)*

	Nul- model	model 1	sign.	model 2	sign.	model 3	sign.
Intercept	8,907	8,747		7,718		7,593	
Landen (ref= Vlaanderen)							
Albanië		0,905	***			0,905	***
Finland		-0,031	n.s.			-0,316	***
Frankrijk		0,027	n.s.			0,047	n.s.
Hongarije		0,168	**			0,418	***
Italië		0,071	n.s.			0,350	***
Malta		0,334	***			0,117	n.s.
Noorwegen		0,259	***			-0,061	n.s.
Spanje		0,340	***			0,361	***
VK - Engeland		0,093	n.s.			0,030	n.s.
VK - Wales		-0,402	***			-0,487	***
Migratieachtergrond				-0,129	***	-0,127	***
Subjectief inkomen: makkelijk rondkomen				1,200	***	1,201	***
Geslacht (ref=meisje)				0,091	***	0,091	***
Kinderrechten							
Volwassenen in land geven om kinderen				0,213	***	0,213	***
Land is een veilige plaats voor kinderen om te leven				0,157	***	0,158	***
Ik denk dat volwassenen in land de kinderrechten respecteren				0,149	***	0,149	***
In mijn land mogen kinderen mee keuzes maken over dingen die belangrijk zijn voor hen				0,244	***	0,245	***
variantie	2,730	2,728		2,287		2,285	
variantie landenniveau	0,093	0,000 ^a		0,130		0,000	
ICC	3,298	0,000		5,372		0,000	
sign. Wald Z	0,021			0,020			

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$.

a Omdat we hier het land in rekening brengen, is er geen variantie op landenniveau.

De *multilevel*-analyses voor affectief welbevinden geven vrij gelijkaardige resultaten (zie tabel 3). De variantie op landenniveau en ICC is hier wel hoger dan bij cognitief welbevinden, wat dus aangeeft dat er inzake emoties en gevoelens grotere verschillen bestaan tussen de landen dan inzake cognitief welbevinden.

Model 1 toont opnieuw de significante verschillen die we ook hoger zagen in figuur 2: in Albanië, Frankrijk, Hongarije, Malta, Spanje en Engeland vertonen kinderen meer positieve emoties dan in Vlaanderen. Alleen Wales doet het significant slechter dan Vlaanderen.

De resultaten van model 2 liggen in dezelfde lijn als deze voor cognitief welbevinden: jongeren met een migratieachtergrond vertonen minder positieve gevoelens dan kinderen zonder migratieachtergrond (al gaat het hier wel eerder om een zwak significant verband) en meisjes en kinderen uit gezinnen die het financieel moeilijker hebben, vertonen eveneens minder positieve gevoelens dan respectievelijk jongens en kinderen uit meer welstellende gezinnen. Opnieuw draagt de ervaring dat kinderrechten gerealiseerd worden in het land waar men woont bij tot meer welbevinden. En net als bij het model voor cognitief welbevinden stellen we vast dat de variantie tussen landen toeneemt.

Tabel 3. *Affectief welbevinden: multilevel-analyses (n=17.924)*

	Nul- model	model 1	sign.	model 2	sign.	model 3	sign.
Intercept	7,332	7,033		6,480		6,174	
Landen (ref: Vlaanderen)							
Albanië		1,729	***			1,740	***
Finland		0,014	n.s.			-0,220	***
Frankrijk		0,261	***			0,290	***
Hongarije		0,476	***			0,730	***
Italië		0,085	n.s.			0,345	***
Malta		0,432	***			0,249	***
Noorwegen		0,012	n.s.			-0,242	***
Spanje		0,348	***			0,378	***
VK - Engeland		0,314	***			0,266	**
VK - Wales		-0,116	*			-0,184	**
Migratieachtergrond				-0,064	*	-0,063	*
Subjectief inkomen: makkelijk rondkomen				0,804	***	0,805	***
Geslacht (ref=meisje)				0,199	***	0,199	***
Kinderrechten							
Volwassenen in <i>land</i> geven om kinderen				0,174	***	0,174	***
<i>land</i> is een veilige plaats voor kinderen om te leven				0,148	***	0,148	***
Ik denk dat volwassenen in <i>land</i> de kinderrechten respecteren				0,142	***	0,142	***
In mijn land mogen kinderen mee keuzes maken over dingen die belangrijk zijn voor hen				0,211	***	0,211	***
variantie	2,702	2,700		2,375		2,374	
variantie landenniveau	0,232	0,000		0,286		0,000	
ICC	7,908	0,000		10,749		0,000	
sign. Wald Z	0,020			0,020			

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$.

In model 3 merken we ten slotte dat rekening houdend met de sociale achtergrond van kinderen in de Vlaamse steekproef en hun ervaring met de realisatie van kinderrechten, het affectief welbevinden van kinderen in Vlaanderen nu significant hoger ligt dan in de Scandinavische landen Finland en Noorwegen. In model 1 stelden we geen verschil vast met Finland en Noorwegen. Dit betekent wellicht dat het profiel van leerlingen in de Vlaamse steekproef meer heterogeen (meer kinderen met een migratieachtergrond, meer kinderen waar men het thuis financieel moeilijker heeft) is dan in deze Scandinavische landen en dat onder kinderen met een zelfde profiel het welbevinden in Vlaanderen hoger ligt. Omgekeerd zien we ook hier dat een aantal verschillen toeneemt in negatieve zin voor Vlaanderen. Zo groeit ook hier het verschil tussen Vlaanderen en Hongarije, waarbij kinderen in Hongarije meer positieve gevoelens noteren.

6. DISCUSSIE

Tot voor kort ontbraken data die het welbevinden van kinderen in Vlaanderen in comparatief perspectief bestudeerden. Met de deelname van Vlaanderen aan het ISCWeB-onderzoek werd dit mogelijk. Vlaanderen nam in 2018 voor de eerste keer deel aan dit internationale onderzoek naar welbevinden van kinderen. In deze bijdrage focusten we op het welbevinden van 10- en 12-jarigen in Vlaanderen en vergeleken we hun welbevinden met dat van kinderen in andere Europese regio's en landen. De vergelijking van de Vlaamse resultaten met deze van andere Europese landen, laat ons toe de Vlaamse cijfers beter te plaatsen.

Algemeen gesteld gaat het goed tot zeer goed met de Vlaamse kinderen. Zowel met de afzonderlijke facetten als met hun leven in het algemeen, zijn Vlaamse kinderen tevreden tot zeer tevreden. Vlaamse kinderen zijn tevreden over het huis waarin ze wonen, de relaties met de mensen waarmee ze samenwonen, hun vrienden en de school. Ze voelen zich veilig in de buurt waar ze wonen en zijn tevreden over de zaken die ze hebben. Een belangrijke nuance hierbij is dat als het gaat over het welzijn van kinderen we ons niet mogen laten misleiden door deze gemiddelden. Via het Kinderrechtenverdrag verbonden staten, waaronder België, zich ertoe “het kind te verzekeren van de bescherming en de zorg die nodig zijn voor zijn of haar welzijn” (artikel 3.2). Vanuit dat perspectief is niet zozeer het *gemiddelde* kind van belang, maar wel *elk* kind. In deze bijdrage gingen we minder in op de meer specifieke onderliggende cijfers (deze zijn wel te vinden in de uitgebreidere rapporten van het Vlaamse ISCWeB-luik: Siongers *et al.*, 2020; Van der Eecken *et al.*, 2019), maar ook de multivariate analyses tonen zeer duidelijk dat niet alle kinderen zich even goed in hun vel voelen en dat met name kinderen die opgroeien in meer kwetsbare situaties minder positief in het leven staan. Kinderen uit financieel minder welstellende gezinnen en kinderen met een migratieachtergrond, voelen zich minder goed in hun vel, zowel hier in Vlaanderen als elders in Europa. Naarmate kinderen meer aandacht voor kinderrechten percipiëren in hun land en meer specifiek sterker ervaren dat volwassenen kinderrechten respecteren, kinderen in een veilige leefomgeving leven en dat de stem van kinderen gehoord wordt in hun land, neemt het welbevinden van kinderen wel toe.

Deze condities verklaren evenwel niet de verschillen die zich voordoen tussen landen. Op basis van de algemene indicatoren die werden opgenomen over welbevin-

den en levenstevredenheid (cognitief subjectief welbevinden en affectief subjectief welbevinden) blijkt dat kinderen in Vlaanderen zich minder goed in hun vel voelen dan kinderen in vele andere Europese regio's. Vlaamse kinderen scoren gemiddeld lager dan kinderen in andere Europese regio's op de schalen voor cognitief en affectief subjectief welbevinden. Ook inzake de tevredenheid met de verschillende deelfactoren die werden voorgelegd, blijken Vlaamse kinderen minder tevreden dan kinderen in heel wat andere Europese regio's. Opvallend in al deze vergelijkende analyses is de positie van een aantal Zuid- en Oost-Europese landen. Landen als Albanië, Griekenland, Roemenië en Kroatië behalen voor elk van de voorgelegde aspecten een hoge mate van tevredenheid bij de 10- en 12-jarigen. Het betreft hier landen en regio's waar kinderen meer geconfronteerd worden met armoede en landen die het relatief minder goed doen op het vlak van democratie en mensenrechten. En hoewel het sociale profiel en de mate waarin kinderen ervaren dat kinderrechten gerealiseerd worden in hun land er toe doen, blijft het verschil tussen Vlaanderen en deze Zuid- en Oost-Europese landen bestaan en wordt het zelfs sterker wanneer deze aspecten in rekening worden gebracht. In Vlaanderen kijken we doorgaans veeleer naar de Scandinavische landen als de voorbeeldlanden op het vlak van mensen- en kinderrechten. Echter ook in deze landen, zijn kinderen vaak minder tevreden omtrent de voorgelegde aspecten en onderscheiden ze zich vaak niet of niet zo sterk van de Vlaamse kinderen. Meer nog, rekening houdend met het profiel van de deelnemende kinderen blijkt dat Vlaamse kinderen zich eerder beter in hun vel voelen dan kinderen in landen als Noorwegen en Finland.

Deze vaststellingen hebben een aantal implicaties. Ten eerste bevestigen ze nogmaals dat opgroeien in maatschappelijk kwetsbare situaties een duidelijke impact heeft op kinderen hun welbevinden. Gegeven het omvangrijk onderzoek dat toont hoe cruciaal deze levensfase is voor zaken als schoolsucces en de meer algemene psychosociale ontwikkeling van het kind en hoe armoede en deprivatie een duurzame impact hebben op mensen, vormen de cijfers een duidelijk signaal om aan deze problematiek blijvend aandacht te besteden. Ten tweede blijkt ook uit de analyses dat inzetten op kinderrechten en dit zowel door kinderen meer bewust te maken van hun rechten als door het effectief realiseren van kinderrechten, een belangrijke impact kan hebben op het welbevinden van kinderen. Ten derde, hoewel bijkomend onderzoek naar de bepalende factoren van tevredenheid en geluk wenselijk is, toont ons onderzoek dat objectieve indicatoren van levensomstandigheden slechts ten dele het welbevinden verklaren. De subjectieve beleving van het eigen leven en het referentiekader heeft eveneens een belangrijke impact. Kinderen spiegelen zich daarbij aan de kinderen in hun naaste omgeving en niet zozeer aan kinderen in andere landen of aan de andere kant van het land. Dit maakt dat het perspectief van kinderen in meer welvarende regio's sterk verschilt van kinderen die opgroeien in minder welvarende regio's.

Deze resultaten pleiten ten slotte eens te meer om het perspectief van kinderen mee(r) in rekening te brengen in zowel onderzoek, beleid als praktijk en kinderen een duidelijke stem te geven inzake alle aspecten die lateren aan hun welzijn. Dit geldt eens te meer in crisisperiodes, waarvan de COVID-19-crisis vandaag het voorbeeld bij uitstek vormt. Het perspectief van kinderen bleef lange tijd buiten vizier. Dankzij onder meer de inzet van een aantal instellingen zoals het Kinderrechtencommissari-

aat en de Vlaamse Jeugdraad en de online-enquête #jongerenovercorona werd de stem van kinderen (en jongeren) gaandeweg meer gehoord, al weegt ook vandaag hun perspectief vaak minder door dan andere belangen.

7. REFERENTIES

- Ben-Arieh, A., Casas, F., Frønes, I., & Korbin, J.E. (2014). Multifaceted concept of child well-being. *Handbook of child well-being*, 1, 1-27.
- Casas, F., & González-Carrasco, M. (2019). Subjective well-being decreasing with age: New research on children over 8. *Child Development*, 90(2), 375-394.
- Crous, G. (2017). Child psychological well-being and its associations with material deprivation and type of home. *Children and Youth Services Review*, 80, 88-95.
- Deci, E.L., & Ryan, R.M. (2008). Hedonia, eudaimonia, and well-being: An introduction. *Journal of Happiness studies*, 9(1), 1-11.
- Diener, E., & Suh, E.M. (2003). *Culture and subjective well-being*: MIT press.
- Dinisman, T., & Ben-Arieh, A. (2016). The characteristics of children's subjective well-being. *Social Indicators Research*, 126(2), 555-569.
- Dinisman, T., Montserrat, C., & Casas, F. (2012). The subjective well-being of Spanish adolescents: Variations according to different living arrangements. *Children and Youth Services Review*, 34(12), 2374-2380.
- González-Carrasco, M., Casas, F., Malo, S., Viñas, F., & Dinisman, T. (2017). Changes with age in subjective well-being through the adolescent years: Differences by gender. *Journal of Happiness studies*, 18(1), 63-88.
- González-Carrasco, M., Casas, F., Viñas, F., Malo, S., Gras, M.E., & Bedin, L. (2017). What leads subjective well-being to change throughout adolescence? An exploration of potential factors. *Child Indicators Research*, 10(1), 33-56.
- Goswami, H. (2012). Social relationships and children's subjective well-being. *Social Indicators Research*, 107(3), 575-588.
- Huebner, E.S. (1991). Initial development of the student's life satisfaction scale. *School Psychology International*, 12(3), 231-240.
- Inchley, J., & Currie, D. (2016). *Growing up unequal: gender and socioeconomic differences in young people's health and well-being. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2013/2014 survey*: World Health Organization.
- Kaye-Tzadok, A., Kim, S.S., & Main, G. (2017). Children's subjective well-being in relation to gender—What can we learn from dissatisfied children? *Children and Youth Services Review*, 80, 96-104.
- Konu, A.I., Lintonen, T.P., & Rimpelä, M.K. (2002). Factors associated with schoolchildren's general subjective well-being. *Health education research*, 17(2), 155-165.
- Landgraf, J.M., & Abetz, L. (1998). Influences of sociodemographic characteristics on parental reports of children's physical and psychosocial well-being: early experiences with the Child Health Questionnaire. *Measuring health-related quality of life in children and adolescents*, 105-130.
- McLeod, J.D., & Owens, T.J. (2004). Psychological well-being in the early life course: Variations by socioeconomic status, gender, and race/ethnicity. *Social Psychology Quarterly*, 67(3), 257-278.

- Newland, L.A., Giger, J.T., Lawler, M.J., Roh, S., Brockevelt, B.L., & Schweinle, A. (2019). Multilevel analysis of child and adolescent subjective well-being across 14 countries: Child- and country-level predictors. *Child Development, 90*(2), 395-413.
- Newland, L.A., Lawler, M.J., Giger, J.T., Roh, S., & Carr, E.R. (2015). Predictors of children's subjective well-being in rural communities of the United States. *Child Indicators Research, 8*(1), 177-198.
- Park, N. (2004). The role of subjective well-being in positive youth development. *The annals of the American academy of political and social science, 591*(1), 25-39.
- Rees, G., Goswami, H., & Bradshaw, J. (2010). Developing an index of children's subjective well-being in England: Children's Society.
- Salk, R.H., Hyde, J.S., & Abramson, L.Y. (2017). Gender differences in depression in representative national samples: meta-analyses of diagnoses and symptoms. *Psychological bulletin, 143*(8), 783.
- Savoie, I., Moreau, N., Brault, M.-C., Levêque, A., & Godin, I. (2015). Well-being, gender, and psychological health in school-aged children. *Archives of Public Health, 73*(1), 52.
- Serie, C. (2019). Het welbevinden van Vlaamse jongeren. In L. Bradt, S. Pleysier, J. Put, J. Siongers, & B. Spruyt (Eds.), *Jongeren in cijfers en letters 4. Bevindingen uit de JOP-monitor 4, de JOP-kindmonitor en de JOP-schoolmonitor 2* (pp. 133-151). Leuven: Acco.
- Siongers, J., Bradt, L., Coenen, E., De Pauw, P., Serie, C., Spruyt, B., & Van, E. (2020). *Children's Worlds, een internationale survey naar het welzijn van kinderen: Vlaanderen in Europees perspectief*. Gent: Jeugdonderzoekplatform (JOP), Expertisecentrum Quality of Life (E-QUAL) HoGent, Kenniscentrum Kinderrechten (KEKI).
- Sirgy, M.J. (2012). Consequences of Hedonic Well-Being, Life Satisfaction, and Eudaimonia. *The Psychology of Quality of Life* (pp. 45-60): Springer.
- Stevens, G.W.J.M., van Dorsselaer, S., Boer, M., de Roos, S., Duinhof, E., ter Bogt, T., Vollebergh, W.A.M. (2018). *HBSC 2017. Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland*: Utrecht University.
- Van der Eecken, A., Siongers, J., & Van Wolvelaer, F. (2019). Children's Worlds. Een internationale survey naar het welzijn van kinderen. Vlaams Eindrapport: Jeugdonderzoekplatform (JOP), Expertisecentrum Quality of Life (E-QUAL) HoGent, Kenniscentrum Kinderrechten (KEKI).
- Van Droogenbroeck, F., Spruyt, B., & Keppens, G. (2018). Gender differences in mental health problems among adolescents and the role of social support: results from the Belgian health interview surveys 2008 and 2013. *BMC psychiatry, 18*(1), 6.
- Wallander, J.L., & Koot, H.M. (2016). Quality of life in children: A critical examination of concepts, approaches, issues, and future directions. *Clinical Psychology Review, 45*, 131-143.
- Wallander, J.L., Schmitt, M., & Koot, H.M. (2001). Quality of life measurement in children and adolescents: issues, instruments, and applications. *Journal of clinical psychology, 57*(4), 571-585.
- Waterman, A.S. (1993). Two conceptions of happiness: Contrasts of personal expressiveness (eudaimonia) and hedonic enjoyment. *Journal of personality and social psychology, 64*(4), 678.
- Waterman, A.S., Schwartz, S.J., & Conti, R. (2008). The implications of two conceptions of happiness (hedonic enjoyment and eudaimonia) for the understanding of intrinsic motivation. *Journal of Happiness studies, 9*(1), 41-79.

8. BIJLAGEN

Tabel 4. Resultaten van de principale componentenanalyse voor de items die peilen naar cognitief subjectief welzijn (10- en 12-jarigen, n=35.654)

	Factorloadingen (n=35.654)
Ik geniet van mijn leven	0,90
Mijn leven gaat goed	0,92
Ik heb een goed leven	0,92
De dingen die gebeuren in mijn leven zijn super	0,86
Ik hou van mijn leven	0,93
Ik ben blij met mijn leven	0,92
Eigenwaarde	4,91
Percentage verklaarde variantie	81,86
Cronbach α	0,95

Tabel 5. Resultaten van de principale componentenanalyse voor de items die peilen naar affectief subjectief welzijn (10- en 12-jarigen, n=33.798)

Items	Factorloadingen
Blij	0,70
Verdrietig	-0,73
Rustig	0,48
Gespannen of zenuwachtig	-0,66
Vol van energie	0,43
Verveeld	-0,64
Eigenwaarde	2,27
Percentage verklaarde variantie	37,85
Cronbach α	0,64